

lázat segítségével fog történni. Ezekből a megkeresési térítésekkel fizetik ki a törvényesen előírt copyright-díjakat vagy az esetleges eladási összegeket.

A hatékony tudományos kommunikáció parancsoló érdeke, hogy az NPC *tényleges kapcsolatot fejlesszen ki az irodalmat kiadó szervezetrel*, hogy egyfajta ügynökségfélévé váljék és piaccá, legalábbis néhány kiadó számára. Így az NPC nyújthatna újra-kiadó szolgáltatást (mikrofilm formájában), cikkkeladási szolgáltatást (amíg a cikk szerzői jogvédelem alatt van), piacot a kérésre-publikálásnak, és forráshelye lehetne az eredetileg szinoptikus formában kiadott anyagok teljes szövegű publikálásának. A kapcsolatoknak ez a formája a hagyományos információtermelés és/vagy a feladatok felosztásának módosításához vezet.

A kéréseket az igényléstől számított *24 órán belül kívánják teljesíteni*. Ennek követelménye a gyors feldolgozás. A keresettebb anyag nagy részét mikrofilmlapon fogják raktározni, a kevésbé gyakran igényelt anyagok eredeti alakjukban vagy másolat formájában állnak majd rendelkezésre. A legkeresettebb forrásokat másolattal fogják helyettesíteni. A mikrofilmlapok igen mérsékelt áron lesznek hozzáférhetőek.

A kéréseket olyan egyszerű és közvetlen módon fogják kezelni, amennyire csak lehetséges. A könyvtárak kéréseit az NPC-be *elektronikus formában továbbítják*; ott a számítógép fogja átvenni, megvizsgálni és továbbküldeni őket. Az NPC gyűjteményében nem található tételekről a gép időrendi jegyzéket készít a referenz helyekhez való eljuttatás céljából. A megkereséseket gyors postaküldeményként fogják a rendeltetési helyükre irányítani, de a posta egynapos szállítási határidejű zónáiban más gyorszállítási rendszerek (légi fuvar, expressz) is igénybe vehetőek lesznek. Azok az intézmények, amelyek a kérés teljesítését tv-faksimile formában igénylik, nagyobb költségekre számíthatnak.

Másodrendű, de nem kevésbé lényeges célkitűzés, hogy az NPC részt vegyen a nemzeti megőrző programban. A megőrzés költségei nagyon magasak, de vállalni kell őket, mint annak az erőfeszítésnek a részét, amely az időszaki irodalom hosszú időn át való tényleges elérhetőségét célozza.

/WELSH, W. J.: *Progress in the United States toward a National Periodicals System = IFLA Journal*, 5. köt. 4. sz. 1979. p. 288–291./

(Csűrő Istvánné)

Kéziratos fordítások Csehszlovákiában

A világban a fordítások jelentősége nőttön nő. Érdekes jelenség: a legtöbb fordítás a fejlett államokban

készül. A fordítások kisebb része publikációként jelenik meg, nagyobb része belső igényeket kielégítő kézirat fordítás.

A publikált fordításokról az Unesco két kiadványa is tájékoztat: a *Statistical Yearbook* és az *Index Translationum*. A kézirat fordításokról nincs nemzetközi áttekintés. Néhány országban ezeket a fordításokat is nyilvántartják, hiszen bőséges információs forrásként hasznosíthatók. A kézirat fordításokról való tájékoztatás – az ismételt fordítások elkerülésével – népgazdasági szinten jelentős megtakarítást jelenthet.

A *Statistical Yearbook* szerint Csehszlovákiában 1973-ban 1227 publikált fordítás készült. Az *Index Translationum* ugyanerre az évre vonatkozóan 1415 publikált csehszlovákiai fordítás adatait sorolja fel. Ezzel szemben a *Preklady z odborné literatury* (Fordítások a szakirodalomból) c. országos hatáskörű információs folyóirat 1976. évfolyamában 8310 kézirat fordítás leírása szerepel.

A folyóirat az utóbbi időben már számítógéppel készül, s ezért sokszempontú elemzésre nyújt lehetőséget.

Az 1976. évi adatok a következő jellegzetességeket mutatják:

a) A kézirat fordítások *kiadványtípusok* szerint a következőképpen oszlanak meg:

	A fordítások	
	száma	%-a
Folyóiratcikk	4922	59,23
Vállalati irodalom	1726	20,77
Referátum	357	4,30
Szabadalom	337	4,06
Szabvány	319	3,84
Könyv	258	3,10
Brosúra	233	2,80
Gyűjteményes kötet	113	1,36
Kutatási jelentés	45	0,54
Összesen:	8310	100,00

A folyóiratcikkek kiugró aránya arról tanúskodik, hogy a folyóiratok ideje még korántsem járt le. Nagyjából korszerű arányokat mutat a kutatás és fejlesztés szempontjából fontos más kiadványtípusok iránti érdeklődés is, kivéve – természetesen – a kutatási jelentések irántit, amelynek alacsony frekvenciáját érdemes lenne tüzetesebben megvizsgálni.

b) A kézirat fordítások tárgyát képező eredeti dokumentumok *megjelenési időpontja* tekintetében a lefordított eredeti folyóiratcikkek

5,29%-a 1976-ban,
32,65%-a 1975-ben,
19,22%-a 1974-ben és
8,53%-a 1973-ban jelent meg.

Tehát a fordítások több mint 65%-a három évnél nem régebbi dokumentumból készült. Mindez arról tanúskodik, hogy a szakemberek érdeklődése az újdonságokra irányul.

c) A lefordított dokumentumok megoszlása a megjelenés helye szerint:

	A fordítások	
	száma	%-a
NSZK	2110	25,39
USA	1172	14,10
NDK	823	9,90
Anglia	820	9,87
Szovjetunió	727	8,75
Franciaország	498	5,99
Svájc	337	4,06
Lengyelország	335	4,03
Magyarország	226	2,72
Olaszország	156	1,88

A lefordított irodalom közel 60%-a négy országból származik. Felvethető a kérdés: mi ennek az oka. Bizonyára a megszokás, az elégtelen informáltság, a bizalom hiánya és bizonyos nyelvek ismeretének hiánya is közrejátszik ebben.

d) Az eredeti dokumentum nyelvét illetően a következő a sorrend:

	A fordítások	
	száma	%-a
Német	3487	41,96
Angol	2701	32,50
Orosz	752	9,05
Francia	570	6,86
Lengyel	240	2,89
Magyar	145	1,74
Olasz	106	1,28
Román	63	0,76
Holland	50	0,60
Bolgár	43	0,52
Svéd	43	0,52
Szerb	32	0,39
Norvég	26	0,31
Japán	16	0,19
Spanyol	14	0,17
Dán	9	0,11
Finn	2	0,02

A német és angol nyelvű eredeti képezi a fordítások majdnem háromnegyedét. A német nyelv vezető szerepe meglepő. Másutt általában az angol nyelv vezet (pl. a Szovjetunióban 42%-os az angol nyelvű dokumentumok részesedése a fordításokból). Míg az Index Translationum adatai szerint a fordítások háromnegyedének négy nyelv az eredeti nyelve (angol, német, francia és

orosz), addig Csehszlovákiában e háromnegyed részhez két nyelv is elegendő. (Az orosz nyelv részesedése azért kisebb a másutt szokásosnál, mivel a csehszlovák szakemberek általában jól tudnak oroszul.)

e) A kéziratos fordítások témák szerinti megoszlása a következő:

	A fordítások	
	száma	%-a
Technika általában	1427	11,61
Kohászat	1358	11,04
Gépészet	836	6,79
Közgazdaságtudományok	768	6,25
Mezőgazdaság	707	5,75
Ipar	683	5,55
Elektrotechnika	680	5,53
Építészet	610	4,97
Egészségügy, orvostudomány, gyógyszerészet	516	4,20
Közlekedés	492	4,00
Geológia	482	3,92
Élelmiszeripar	443	3,60
Oktatásügy, tudomány, művészet	396	3,22
Szerveztudomány és számítástechnika	384	3,12
Energetika	355	2,89
Fizika	338	2,75
Műanyagok	315	2,56
Kereskedelem és szolgáltatások	268	2,18
Vegyipar	240	1,95
Szilikátiipar	232	1,89
Egyéb természettudományok	157	1,28
Filozófia	142	1,15
Nyomdászat, fényképészet, film	130	1,06
Vegyészet	126	1,02
Egyéb társadalomtudományok	54	0,44
Egyéb témakörök	53	0,43
Matematika	52	0,42
Informatika	37	0,30
Posta	10	0,08
Kibernetika	6	0,05
Asztronautika	0	0

A kéziratos fordításokból a műszaki témák részesednek a legnagyobb arányban (52,24%), a legkisebb arányban (5,11%) pedig a társadalomtudományok. Ez a két tevékenységi terület más és más dinamikájával, illetve szakembereinek rosszabb-jobb idegen nyelvtudásával magyarázható. A további 42–43 százalékban a természettudományok és orvostudományok, illetve a szolgáltatási ágazatok osztozkodnak. (Saját szakterületünk, az információ a fordítások 0,3%-át teszi ki.)

Az elemzésből megállapítható, hogy Csehszlovákiában a kéziratos fordítások gyakorlata nagyjában-egészében összhangban van azokkal a szükségletekkel, amelyek a

népgazdaságfejlesztési célokból következnek, azonban több kérdés részletesebb vizsgálatot igényel.

/BAHURINSKÁ, J.: Interné preklady v CSSR. = Knižnice a Vedecké Informácie, 10. köt. 4. sz. 1978. p. 161–166./

(Futala Tibor)

Az adatbázisok piaca.

Beszámoló egy amerikai piacelemzésről

A külföldi adatbázisok növekvő kínálata

A vitát, amely a külföldi adatbázisok növekvő kínálatának a nyugatnémet piacra gyakorolt hatásáról folyik, a következők határozzák meg:

a) A *System Development Corporation (SDC)* és a *Lockheed* által eddig csak az USA-ban kínált adatbázisok az NSZK-ból most már on-line módon érhetőek el.

b) 1979-től fogva az *EURONET* valószínűleg kiterjeszti működését. Mivel az adatbázisok kínálata a különféle tudományágakban és ágazatokban messzeemenően azonos, ez az egymással átfedő területeken a felhasználóért folyó verseny kiélesedéséhez vezet.

c) Várható, hogy amint az *EURONET* nyilvános hálózattá válik, az amerikai adattárakat kínáló kereskedelmi szervek behatolnak az európai piacra.

A piaci kínálat növekedésével a felhasználók köre tovább bővül, a felhasználók többsége pedig valószínűleg a hagyományos információs szolgáltatások mellett alternatívaként kínálkozó közvetlenül hozzáférhető szolgáltatások mellett dönt majd. Mindez megköveteli az input eddigi feldolgozási módszereinek és az output hatékonyságának a felülvizsgálatát. Mégpedig nemcsak az egyes szolgáltató helyeken, hanem a különböző információs területeken, infrastruktúrákban és a tájékoztatáspolitikában is. Emellett kérdéses, hogy a tájékoztatásfejlesztési program keretében kidolgozott szervezési és tervezési javaslat eléggé reális és alkalmas lesz-e arra, hogy az élesedő versenyben az „amerikai kihívás”-sal szembekerüljön.

Különösen figyelemre méltó a fent elmondottak szempontjából az amerikai kereskedelmi jellegű adatbázis-piac 1977-ben megjelent elemzése és értékelése (*The Data Base Market*. 1977. okt. Frost and Sullivan 178 p. – A kiadó lerakata az NSZK-ban: 6000 Frankfurt, Holzhausenstr. 25.).

A tanulmány alább részletezett értékelésében a hangsúly elsősorban a piacszerkezetre vonatkozó általános megállapításokon és a különböző információs területek egymás közötti fontossági sorrendjén van.

Az amerikai adatbázisok szolgáltatásainak fejlődése, gazdasági adatok

Az adatbázisok piacának méretei, jelenlegi és várható bevételei az 1. és a 2. táblázatból válnak nyilvánvalóvá.

Az 1. táblázatból kitűnik, hogy az on-line adattárak tekintetében döntő jelentőségű a gazdasági élet: a gazdasági–ökonometriai információszolgáltatás bevételei már ma is csaknem tízszeresét teszik ki a tudományos–műszaki tájékoztatás információellátásában elért bevételeknek, növekedésük a jövőben még látványosabb lesz. Az ipari és kereskedelmi tájékoztatás bevételei 1976-ban kb. felét tették csak ki a tudományos és műszaki tájékoztatás terén elérteknek. 1980-ra azonban kiegyenlítődés következik be a két terület bevételei között, 1985-re pedig már az ipari–kereskedelmi tájékoztatásé lesz a bevételi „pálma”. A jogi információszolgáltatás összbevétele már ma meghaladja a tudományos és műszaki tájékoztatás információellátáséét, 1985-re pedig annak kétszerese lesz.

A tudományos és műszaki tájékoztatásban a *Lockheed* és az *SDC* játszik vezető szerepet a piacon; adatbázisaik 1977 óta az NSZK-ból is igénybe vehetők. További nagy konkurens cég a *BRS (Bibliographic Retrieval Service)*.

Az előbbi két vállalat 3000 felhasználót (intézményt) lát el információkkal. Ebből kb. 20% a hatóság, 30% a felsőoktatási intézmény, tehát a nem haszonra dolgozó szerv.

A várhatóan alacsony növekedési ráta magyarázata abban keresendő, hogy a fontosabb adatbázisok már on-line üzemmódban érhetőek el, s a tudományos és műszaki tájékoztatás felvevő piaca viszonylag telítettnek tekinthető. Mivel a felhasználónkénti keresések átlagos száma – más területekkel összehasonlítva – alacsony, új felhasználók esetleges belépése sem járna a bevétel jelentős növekedésével.

A konkurenciaharc egyébként az árakat is korlátok közé szorítja. A kiutat az NSZK-n kívüli európai és a japán piac meghódítása jelentheti, természetesen ugyancsak megfelelő árkalkuláció mellett.

Az átlagos keresési költség a *Lockheed*-nél és az *SDC*-nél jelenleg – 10–15 perc kapcsolási időt és 2–3 adatbázis átnézést feltételezve – 12–15 dollár. Miután az *SDC* és a *Lockheed* monopolhelyzetet vívott ki magának a tudományos és műszaki tájékoztatás területén, a jelek szerint a közeli jövőben betör a kereskedelmi, ipari, valamint a gazdasági és ökonometriai információszolgáltatás piacára is.

A jogi információszolgáltatás területén a legnagyobb amerikai adatbázis-előállító és üzemeltető cég a *Mead Data Central*, amely a *LEXIS* adatbázist állítja elő és terjeszti. Az adatbázis teljes szövegeket, illetve referátumokat szolgáltat; jelenleg kb. 7 milliárd karaktert tárol. Egy-egy tipikus keresés 10–15 percig tart, az átlagos évi